

Arabieren te horen: 'Hij is een van ons.'¹ Hij was in 1891 in Buitenzorg geboren, waar zijn vader rentmeester was van een groot particulier landgoed. Vader zowel als moeder hielden hem voor dat de Nederlanders in Indië geen andere taak hadden dan bij te dragen tot de sociale en politieke verheffing der inheemsden. Hij doorliep het Koning Willem III-gymnasium in Batavia en studeerde vervolgens met een onderbreking tijdens de Eerste Wereldoorlog Indologie in Leiden waar hij, evenals van Mook, sterk onder de invloed kwam van zijn twee grote leermeesters op de gebieden van de Islam en de *adat*, de hoogleraren Snouck Hurgronje en van Vollenhoven. In '21 werd hij als Indisch bestuursambtenaar consul in Djeddah waar hij veel contact had met uit Indië afkomstige bedevaartgangers en zijn kennis van de Islam verdiepte. Hij bleef er vijf jaar en werd vervolgens, na in Parijs aan een conferentie over het gezondheidswezen te hebben deelgenomen en in Abessynië een verdrag met keizer Hailé Selassi te hebben voorbereid, in Batavia toegevoegd aan het bureau van de adviseur voor Inlandse Zaken. Nadien kreeg hij functies bij het Binnenlands Bestuur: assistent-resident in Blitar (Oost-Java), resident van Cheribon (West-Java), gouverneur van Oost-Java. In '40 werd hij lid van het hoogste adviescollege van de gouverneur-generaal, de Raad van Nederlands-Indië.

Hij was diep doordrongen van de wenselijkheid om Indonesiërs als gelijkwaardigen te behandelen. Hun talen vormden voor hem geen probleem. Naast de taal van de Islam, het Arabisch, beheerste hij het Javaans, het Soendanees, het Madoerees en het Maleis – vermoedelijk was er in de jaren '30 in Indië geen bestuursambtenaar die zo zeer persoonlijke contacten met Indonesiërs had gezocht als hij. Uiteraard onderhield hij die contacten in de eerste plaats met de hogere inheemse bestuursambtenaren op Java, de *prijaji*, maar daarnaast had hij ook de groei van de nationalistische beweging met aandacht gevolgd. Hij beschouwde zich als een persoonlijke vriend van Dewantoro ('*a man of great gifts and noble vision*' schreef hij in '44²) wiens jaarlijkse conferenties met de voormannen van het *Taman Siswo*-onderwijs hij vele malen als enige niet-Indonesiër had bijgewoond. Dat alles deed hem in juli '39 in een (al in ons deel II a aangehaalde) brief de directeur van het departement van binnenlands bestuur waarschuwen, 'dat de intellectuele Inlanders, bij alle zelfbedwang en nuchter inzicht in mogelijkheden, *zonder uitzondering*' (opnieuw cursiveren wij) 'verlangen naar en dromen van zelfstan-

¹ Brief, 3 jan. 1986, van Abdoelkadir. ² Van der Plas: 'Memorandum', 3 april 1944, over de uitzending van Radio Djakarta van 2 dec. 1943 (ARA, Coll.-van der Plas, B 6).